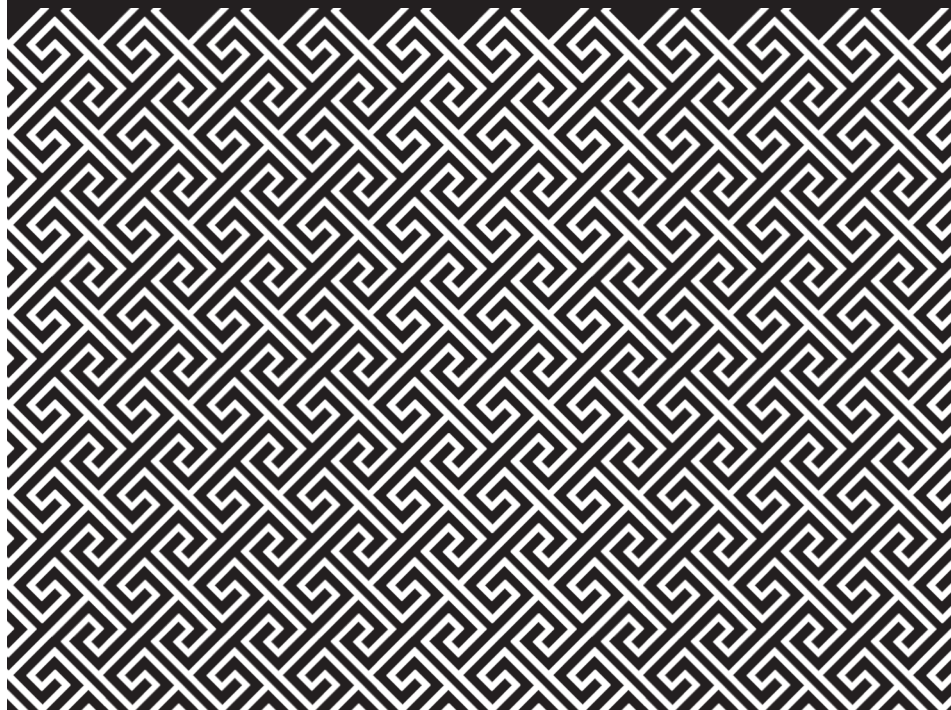

Část první

Žít se dá tisíci způsoby. Kolik z nich asi známe my dva?

– ČANG WEJ: *Starobylý koráb*

Ze všech výjevů, které pokrývaly stěny jeskyně, byly nejpestřejší
a nejpropracovanější obrazy ráje.

– COLIN THUBRON: *Stín hedvábné stezky*

TÁTA NÁS V PRŮBĚHU JEDNOHO ROKU opustil hned dvakrát. Poprvé, aby ukončil své manželství, a podruhé, když si vzal život. Byl to rok 1989 a máma odletěla do Hongkongu a uložila tátu k poslednímu odpočinku na hřbitově u čínských hranic. Hned poté plná úzkosti chvátala zpátky do Vancouveru, kde mě doma nechala samotnou. Bylo mi deset.

Vzpomínám si na tohle:

Táta má hezký, věčně mladý obličej; je to laskavý, ale zádumčivý člověk. Nosí brýle bez obrouček, takže to vypadá, jako by se mu skla vznášela těsně před očima jako tenounké záclonky. Má tmavě hnědé oči, ostrážitě a nejisté; je mu teprve devětatřicet. Táta se jmenuje Ťiang Kchaj a narodil se v malé vesničce nedaleko Čchang-ša. Když jsem se později dozvěděla, že v Číně býval uznávaným koncertním klavíristou, vybavilo se mi, jak si prsty bubnoval do stolu, jak jimi přebíhal po kuchyňské lince a po mámiňých hebkých pažích až ke konečkům prstů, čímž ji příšerně vytáčel a ve mně vyvolával záchvaty smíchu. To on mi dal moje čínské jméno, Ťiang Li-ling, i to západní, Marie Ťiangová. Když zemřel, byla jsem ještě dítě a nezůstalo mi po něm nic než těch pár vzpomínek. Ale jakkoli byly útržkovité a nepřesné, nikdy jsem se jich nevzdala.

Po dvacítce, v těch náročných letech poté, co mě opustila i máma, jsem se naplno oddala číslům – pozorování, odhadům, logickým úvahám a důkazům, zkratka nástrojům, které my matematici využíváme nejen k výkladu, ale čistě k popisu světa. Posledních deset let jsem profesorkou na univerzitě Simona Fräsera v Kanadě. Čísla mi umožňují pohybovat se mezi nepředstavitelně velkým a úžasně malým; žít život oproštěný od

rodičů, jejich záležitostí a nesplněných snů, život, který jsem, až done dávna, pokládala čistě za svůj vlastní.

Před pár lety, v roce 2010, jsem v Čínské čtvrti ve Vancouveru narazila na obchod s dévédéčky. Vzpomínám si, že lilo jako z konve a na ulici nebyla ani noha. Ze dvou ohromných reproduktorů před obchodem zněla hlasitá koncertní hudba. Poznala jsem ji, byla to Bachova sonáta pro klavír a housle číslo čtyři a vábila mě tak mocně, jako by mě k ní někdo táhl za ruku. Náhle se mi to jasně vybavilo: ten kontrapunkt propojující skladatele s hudebníky, ba i s tichem, ta melodie protkaná vlnami zármutku a nadšení.

Omámeně jsem se opřela o výlohu.

A najednou jsem byla s tátou v autě. Slyšela jsem, jak dešťová voda cáká na pneumatiky a jak si táta pobrukuje. Byl přede mnou tak živý, tak milovaný, že mě nepochopitelnost jeho sebevraždy zasáhla stejně drtivě jako tenkrát. V té době už od jeho smrti uplynulo přes dvacet let a za celou tu dobu jsem si ho nikdy nevybavila tak jasně. Bylo mi jednatřicet.

Vešla jsem do obchodu. Na ploché televizní obrazovce byl klavírista Glenn Gould – Bachovu sonátu, kterou jsem poznala, hrál společně s Yehudim Menuhinem. Glenn Gould se v tmavém obleku hrbil nad klaviaturou a naslouchal melodickým vzorcům, které dalece přesahují vnímání většiny z nás, a připadal mi... nesmírně známý, jako celý jazyk, celý svět, který jsem zapomněla.

V roce 1989 se mámin život i ten můj proměnily ve sled nezbytných rutinních činností: práce a škola, televize, jídlo, spánek. Poprvé nás táta opustil v době, kdy v Číně probíhaly zásadní politické události, které máma uhranutě sledovala na CNN. Ptala jsem se jí, kdo jsou ti demonstranti, a ona mi vysvětlila, že jsou to studenti a obyčejní lidé. Ptala jsem se jí, jestli je mezi nimi i táta, a ona řekla: „Kdepak, je to na náměstí Tchien-an-men v Pekingu.“ Demonstrace, při nichž vyšlo do ulic přes milion čínských obyvatel, začaly v dubnu, kdy s námi táta ještě žil, a pokračovaly i poté, co zmizel do Hongkongu. Potom, po čtvrtém červnu, ve dnech a týdnech

po masakru, máma často brečela. Sledovala jsem ji večer co večer. Pa utekl z Číny v roce 1978 a nesměl se do země vrátit. Spouště věcí jsem nerozuměla, ale své neporozumění jsem si spojovala jen s tím, co se mi odehrávalo přímo před očima: s těmi chaotickými, děsivými záběry lidí a tanků, se svou mámou před televizí.

To léto jsem, skoro jako ve snu, pokračovala v hodinách kaligrafie v neďalekém kulturním domě, štětcem namáčeným do inkoustu jsem opisovala verše čínské poezie. Jenže jsem je neuměla přečíst. Slova, která jsem znala – velký, malý, dívka, měsíc, nebe (大, 小, 女, 月, 天) –, v nich nebylo mnoho. Táta mluvil mandarínsky a máma kantonsky, ale já plynne ovládala jen angličtinu. Zpočátku mi záhady čínského jazyka připadaly jako hra, kratochvíle, ale časem mě začalo znepokojovat, že ničemu nerozumím. Pořád dokola jsem obtahovala prázdné znaky, dělala je větší a větší, až nakonec množství inkoustu rozmáčelo tenký papír a ten se protrhl. Bylo mi to fuk. Přestala jsem na hodiny chodit.

V říjnu nám u dveří zazvonili dva policisté. Sdělili mámě, že Pa zemřel a že celou záležitost má na starost úřad koronera v Hongkongu. Sdělili jí, že Pa spáchal sebevraždu. Poté se do našeho bytu nastěhoval nový nájemník: ticho (čchü). Spal ve skříni s tátovými košilemi, kalhotami a botami, střežil jeho nahrávky Beethovena, Prokofjeva a Šostakoviče, jeho klobouky, křeslo a jeho oblíbený hrnek. Ticho (鬨) vstoupilo i do nás s mámou a bouřilo v nás jako oceán. Tu zimu byl Vancouver ještě šedší a vlhčí než obvykle, jako by déšť byl tlustý svetr, který se nedal svléct. Usínala jsem s přesvědčením, že mě ráno probudí Pa, že mě ze spánku jako vždycky pomalu vytáhne jeho hlas, jenže takhle falešná iluze začala můj pocit ztráty postupně prohlubovat a výsledkem byla ještě větší bolest než doposud.

Týdny se vlekly a rok 1989 se rozplynul v rok 1990. Každý večer jsme s mámou večerely na gauči, protože na jídelním stole nebylo místo. Tátovy úřední dokumenty – všemožné certifikáty, daňová přiznání – už byly všechny vyřízeny, ale zbývala ještě řada maličkostí tuhle či tamhle. Když začala Ma důkladněji prohledávat byt, objevovala další papíry – partitury a hrstku dopisů, které táta napsal, ale nikdy neodeslal („Vrabčáku, nevím,

jestli tenhle dopis vůbec dostaneš, ale...“) – a také další zápisníky. Jak se hromada věcí zvětšovala, napadlo mě, jestli si snad máma nevzala do hlavy, že se Pa vrátí převtělený do listu papíru. Anebo možná stejně jako naši předkové věřila, že slova napsaná na papíře jsou talismany, které nás nějak mohou ochránit před zlem.

Většinu večerů trávila Ma obklopená těmito papíry, ani se nepřevlékala ze šatů, v nichž chodila do práce.

Snažila jsem se ji neobtěžovat. Zdržovala jsem se vedle v obýváku a co chvíli jsem zaslechla téměř neslyšné zašustění otáčené stránky.

Čchü jejího dechu.

Bubnování deště klouzajícího po okenních tabulkách.

Byly jsme uvězněné v čase.

Stále znovu a znovu kolem nás rachotil trolejbus číslo 29.

Přehrávala jsem si v duchu rozhovory. Zkoušela jsem si představit, jak se Pa znovu zrodil na onom světě, jak si koupil nový zápisník, používá jinou měnu a sype si drobáky do kapsy nového kabátu, lehkého kabátu z perí anebo možná pláště z velbloudí srsti, který by byl dostatečně odolný do nebe i do podsvětí.

Máma se mezitím snažila přijít na jiné myšlenky pátráním po tátových příbuzných, aby jim sdělila, že jejich dávno ztracený syn či bratr či strýc už není mezi živými. Začala hledáním tátova adoptivního otce, který dříve žil v Šanghaji a říkalo se mu „Profesor“. Byl to jediný příbuzný, o němž se nám Pa kdy zmínil. Shánění informací trvalo dlouho a vyžadovalo značné úsilí; tehdy ještě neexistoval internet a e-mail, takže Ma sice snadno mohla rozesílat dopisy, ale obtížně získávala odpovědi. Táta odešel z Číny před mnoha lety, a pokud Profesor ještě žil, jistě musel být velmi starý.

Peking, který jsme viděly v televizi, Peking márníc a truchlících rodin, Peking zježený puškami a s tanky na křižovatkách, byl úplně jiný svět, než znával můj táta. Ačkoli si někdy říkám, že vlastně až tolik jiný nebyl.

• • •

O pár měsíců později, v březnu 1990, mi máma ukázala Knihu záznamů. Ten večer seděla na svém obvyklém místě u jídelního stolu a četla si ze zápisníku. Byl vysoký a tenký, takže připomínal miniaturní dveře, a volně svázaný tmavě hnědým bavlněným provázkem.

Už jsem dávno měla být v posteli, ale Ma si mě až do té chvíle nevsí- mala.

„Co je to s tebou?“ zvolala najednou. A pak, protože nejspíš i jí samotné připadalo, že ta otázka nedává moc smyslu: „Máš hotové úkoly? Kolik je hodin?“

Úkoly jsem dodělala už před nějakou dobou a teď jsem se v televizi s vypnutým zvukem dívala na horor. Pořád si ho pamatuju: právě tam nějakého chlapa zavraždili sekáčkem na led. „Je půlnoc,“ řekla jsem vyplašeně, protože ten chlap byl měkký jako těsto.

Máma natáhla ruku a já šla k ní. Objala mě kolem pasu a přitiskla si mě k sobě. „Chceš vidět, co čtu?“

Sklonila jsem se nad zápisníkem a zadívala se na shluky slov. Čínské znaky se táhly po stránce jako zvířecí stopy ve sněhu.

„Je to příběh,“ řekla mi Ma.

„Aha. Jaký příběh?“

„Myslím, že je to román. Vystupuje tam dobrodruh Ta-wej, který pluje do Ameriky, a hrdinka jménem Čtvrtý máj – ta zase putuje přes poušť Gobi...“

Zahleděla jsem se na slova pozorněji, ale stejně jsem žádná nepozná- vala.

„Dřív lidé opisovali celé knihy ručně,“ sdělila mi Ma. „Rusové tomu říkali samizdat, Číňané... hm, myslím, že pro to žádný výraz nemáme. Podívej se, jak je ten zápisník špinavý, tady jsou dokonce kousky trávy. Bůh ví, kolik lidí ho s sebou nosilo všude možně... je o desítky let starší než ty, Li-ling.“

A co není? napadlo mě. Zeptala jsem se, jestli ten příběh do zápisní- ku opsal Pa.

Máma zavrtěla hlavou. Řekla mi, že je to krásný rukopis, dílo zkuš- něho kaligrafa, zatímco tátův rukopis nebyl žádný zázrak. „Ten zápisník

obsahuje jednu kapitolu z mnohem delšího díla. Tady stojí: číslo sedmnáct. Nepíše se tu, kdo je autorem, ale podívej, tady je titul: Kniha známů.“

Položila zápisník. Tátovy papíry na jídelním stole připomínaly bílé čepičky vln, které se ženou kupředu a každým okamžikem se můžou přelít ze stolu a rozprsknout se na koberci. Byla tu i veškerá naše pošta. Od Nového roku začaly mámě chodit dopisy z Pekingů, kondolence od hudebníků z Ústřední filharmonie, kteří se teprve přednedávnem dozvěděli o tátově smrti. Ma ty dopisy musela číst se slovníkem, protože byly psány zjednodušenými znaky, které se nikdy neučila. Máma vyrostla v Hongkongu a učila se jen tradiční čínské písmo. V komunistické Číně však bylo v padesátých letech uzákoněno používání nových, zjednodušených znaků. Změnily se tisíce slov; například „psát“ (sie) se změnilo z 寫 na 写 a „poznat“ či „být obeznámen“ (š) z 識 na 识. Dokonce i „komunistická strana“ (kung-čchan-tang) se místo 共產黨 začala psát 共产党. Někdy Ma z nového tvaru znaku poznala tvar původní, jindy význam odhadla. Povídala, že je to jako číst dopis z budoucnosti nebo jako mluvit s někým, kdo se k ní otočil zády. Všechno navíc komplikovala skutečnost, že v posledních letech už čínsky téměř nečetla a byla zvyklá vyjadřovat většinu svých myšlenek anglicky. Moje kantonština se jí nelíbila, protože jsem prý měla „naprosto otřesnou výslovnost“.

„Je tady zima,“ zašeptala jsem. „Pojď se už převléct do pyžama a vlézt si do postele.“

Ma upírala zrak na zápisník a téměř mě neposlouchala.

„Budeš ráno unavená,“ naléhala jsem. „Budeš dvacetkrát posouvat budík.“

Usmála se, ale její oči za brýlemi jako by se proti něčemu zatvrdily. „Běž spát,“ řekla mi. „Na mámu nečekej.“

Dala jsem jí pusu na hebkou tvář. Zeptala se mě: „Co řekl buddhista, když dostal k narozeninám prázdnou krabici?“

„Co?“

„Sláva! Nic – přesně to jsem si celý život přál.“

Zasmála jsem se, pak jsem zaúpěla, znovu se zasmála, potom se zachvěla, protože se mi vybavila ta oběť v televizi, její těstovitá kůže. Máma mě s úsměvem postrčila k ložnici.

Ležela jsem v posteli a uvažovala o několika věcech.

Zaprvé, že ve třídě – chodila jsem do páté – jsem úplně jiný člověk. Ve škole jsem byla vždycky tak dobromyslná a vyrovnaná, tak úspěšná, až jsem si říkala, jestli se moje duše a mozek neoddělují jedno od druhého.

Zadruhé, že v chudší zemi bychom máma a já nebyly tak osamělé. Když v televizi ukazovali chudé země, byly plné lidí, byly to nacpané výtahy snažící se vystoupat k oblakům. Lidé po šesti v posteli, po dvanácti v pokoji. Člověk měl jistotu, že kdykoli pronese svoje myšlenky nahlas, někdo ho uslyší, i když třeba nedobrovolně. Kdybyste chtěli někoho z chudé země potrestat, nejspíš by stačilo odtrhnout ho od rodiny a přátel, izolovat ho v nějaké chladné zemi a zdrtit osamělostí.

Zatřetí, a tohle byla spíš otázka: Jak to, že naše láska znamenala pro táta tak málo?

Asi jsem usnula, protože jsem se najednou probudila a zjistila, že se nade mnou sklání máma. Konečky prstů mi otírala tváře. Přes den jsem nikdy nebrečela, jen v noci.

„Nech toho, Li-ling,“ konejšila mě. Šeptala mi spoustu věcí. Říkala mi: „Když jsi uvězněná v místnosti a nikdo ti nejde na pomoc, co uděláš? Musíš bušit do zdi a rozbít okna. Musíš vylézt ven a zachránit se. Je přece jasné, že pláč ti nijak nepomůže, Li-ling.“

„Jmenuju se Marie!“ zakřičela jsem. „Marie!“

Ma se usmála. „Kdo jsi?“

„Jsem Li-ling!“

„Jsi Holčička.“ Tak mi přezdíval táta, protože slovo 女 znamená nejen „žena“ nebo „dívka“, ale také „dcera“. Rád žertoval, že tam, odkud sám pochází, se chudí nenamáhají dávat svým dcerám jména. Máma ho vždycky plácla do ramene a řekla kantonsky: „Nedělej jí z hlavy popelnici.“

Pod ochranou máminy náruče jsem se znovu schoulila ke spánku.

Později mě probudilo, jak si máma pro sebe něco špitá a jak se po-
chechtává. V zimě bývala ráno ještě tma, ale mámin nečekaný smích se
nesl pokojem jako bzučení elektrických kamínek. Její pleť voněla čistými
polštáři a tím sladkým vonokvětkovým krémem, který používala.

Když jsem ji šeptem oslovila, zasmála se: „Cha.“ A pak: „Cha cha.“

„Stojíš na zemi, nebo na moři?“ zeptala jsem se jí.

A ona naprosto zřetelně odpověděla: „*Je tady.*“

„Kdo?“ Snažila jsem se prohlédnout tmou v pokoji. Skutečně jsem v tu
chvilí věřila, že tam někdo je.

„Jeho adoptivní otec. Ten... hmm, ten... *Profesor.*“

Pevně jsem se chytila jejích prstů. Nebe za záclonami začínalo měnit
barvu. Chtěla jsem se společně s ní vydat do tátovy minulosti, ale na dru-
hou stranu jsem z takové cesty měla strach: člověk se leckdy nechá odlá-
kat iluzí, leckdy uvidí něco tak uhrančivého, že už ho nikdy nenapadne
otočit se zpět. Bála jsem se, že i ona, stejně jako táta, zapomene, proč se
vrátit domů.

Život venku – začátek nového školního roku, pravidelné písemky, zábava
na matematickém soustředění – pokračoval, jako by nikdy neměl skončit,
poháněn koloběhem ročních období. Tátovy zimní kabáty a letní saka do-
sud čekaly u dveří, pod jeho klobouky a nad jeho botami.

Začátkem prosince přišla ze Šanghaje naditá obálka a máma znovu
usedla se slovníkem. Je to kapesní slovník, extrémně tlustý, s pevnou vaz-
bou a zeleno-bílými deskami. Když otáčím stránky, jsou průsvitné a jako
by nic nevážily. Tu a tam narážím na mastné skvrny nebo tmavá kolečka
od kafe, jak si máma, anebo možná já, někam postavila hrnek. Slova jsou
seřazena podle kořenů, jimž se také říká radikály. Například 門 je brána,
ale zároveň je to radikál, tedy stavební kámen pro jiná slova a výrazy. Po-
kud bránou zasvítí světlo nebo slunce 日, získáme prostor 間. Pokud je
v bráně kůň 馬, jde o útok 闖, a pokud jsou v bráně ústa 口, dostaneme
otázku 問. Pokud je v ní oko 目 a pes 犬, máme ticho 闕.